

Etyka pracownika naukowego i prowadzenia badań naukowych

Zagadnienia szczegółowe

Pracownik nauki jako twórca

- Cel nauki – poznanie prawdy
- Twórczość jako dobro osobiste i dobro wspólne

Zasady atrybucji autorstwa

- Zasada posłuszeństwa prawu
- Zasada sprawiedliwości
- Zasada prawdomówności i jawności

Pracownik naukowy jako twórca

- Postulat publikacji wyników badań
- Zakaz wykorzystywania wiedzy przekazanej ustnie przed publikacją
- Korzystanie ze źródeł naukowych:
  - Prace drukowane
  - Fotografie, rysunki
  - Rękopisy
  - Relacje ustne

Pracownik naukowy jako twórca

- Kwestia tzw. priorytetu naukowego
- Uczciwość wobec sponsora lub zleceniodawcy
  - Podejmowanie się zadań, do których ma się odpowiednią wiedzę i umiejętności
  - Ambiwalencja tej zasady w odniesieniu do teologii
- Szczególna odpowiedzialność w badaniach z tzw. żywym probantem

Badania naukowe na człowieku

- Dobrowolna i świadoma zgoda
- Dodatkowa zgoda w przypadku małoletniego
- Możliwość wycofania się w dowolnym momencie
- Uświadomienie osoby co do charakteru, skutków i celów badań
- Zakaz prowadzenia badań na osobach o ograniczonej wolności osobistej

Komisje bioetyczne

- Opiniują projekt badań prowadzonych przez lekarza lub lekarza dentystę
- Liczą 11-15 członków
- Działają przy izbach lekarskich, uczelniach lub wydziałach medycznych oraz instytutach naukowych
- Skład:
  - Lekarze specjaliści
  - Po jednym przedstawicielu innych zawodów:
    - Pielęgniarka
    - Farmaceuta
    - Prawnik
    - Filozof
    - Duchowny

Zalecenia Rady NCN (2016)

Uzyskanie zgody komisji etycznej na:

1. badania, w których mają wziąć udział osoby mające ograniczoną zdolność do wyrażenia świadomej lub swobodnej zgody na udział w badaniu oraz ograniczoną możliwość ewentualnej odmowy przed lub w trakcie badań, szczególnie:
  - dzieci i młodzież do 12. roku życia,
  - osoby z niepełnosprawnością intelektualną,
  - osoby, których zgoda na udział w badaniu może nie być w pełni dobrowolna np. uczniowie, studenci (gdy badanie jest prowadzone w ramach zajęć lub w bezpośrednim związku z zajęciami), więźniowie, żołnierze, policjanci, pracownicy firm (gdy badanie prowadzone jest w ich miejscu pracy),
  - osoby, które wyrażają zgodę na udział w badaniu na podstawie nieprawdziwych informacji o celu i przebiegu badania (instrukcje maskujące, decepcja) lub w ogóle nie wiedzą, że są osobami badanymi (w tzw. eksperymentach naturalnych);

Zalecenia Rady NCN (2016)

Uzyskanie zgody komisji etycznej na:

2. badania, w których mają wziąć udział osoby szczególnie podatne na urazy psychiczne i zaburzenia zdrowia psychicznego, a zwłaszcza:
  - chorzy terminalnie,
  - ofiary katastrof, traum wojennych, etc.,
  - pacjenci leczeni z powodu zaburzeń psychiatrycznych,
  - członkowie rodzin osób chorych terminalnie lub przewlekle chorych;

Zalecenia Rady NCN (2016)

Uzyskanie zgody komisji etycznej na:

3. badania polegające na aktywnej interwencji w zachowanie człowieka, zmierzające do zmiany tego zachowania, bez bezpośredniej ingerencji w działanie mózgu np. treningi poznawcze, psychoterapia, psychokorekcja itp. (dotyczy to również sytuacji, gdy zamierzona interwencja ma przynieść korzyść badanemu np. usprawnić jego pamięć);

Zalecenia Rady NCN (2016)

Uzyskanie zgody komisji etycznej na:

4. badania dotyczące kwestii kontrowersyjnych (np. aborcja, *in vitro*, kara śmierci) albo wymagające zachowania szczególnej delikatności i rozwagi (np. przekonań religijnych lub postaw wobec grup mniejszościowych);
5. badania długotrwałe, męczące, wyczerpujące fizycznie lub psychicznie.

Uchwała 779/II/7 Senatu KUL z dnia 22 czerwca 2017 r. w sprawie badań naukowych prowadzonych z udziałem ludzi. „Monitor KUL” 2017 poz. 315.

- Rozszerza wymogi stawiane przez Radę NCN na wszystkie projekty badań prowadzonych na KUL
- Zadania komisji etycznej pełni Podkomisja ds. Nauki działająca w strukturze Senackiej Komisji ds. Nauki i Współpracy z Zagranicą
- Powołania na wydziałach pełnomocników ds. etyki badań naukowych (uchwała Rady Wydziału Teologii KUL z dnia 20.02.2018).

Badania naukowe z wykorzystaniem zwierząt

- Zasada 3R (1959 – William Russell, Rex Burch):
  - Reduce (zasada ograniczenia)
  - Refinement (zasada udoskonalenia)
  - Replacement (zastąpienia)
- Uzasadnienie naukowe projektu
- Konieczność uzyskania zgody lokalnej komisji etycznej

Badania naukowe z wykorzystaniem zwierząt

- Klasyfikacja dotkliwości procedur:
  - Terminalna bez odzyskania przytomności
  - Łagodna
  - Umiarkowana
  - Dotkliwa

Lokalne komisje etyczne (11)

- Skład:
  - 6 przedstawicieli nauk biologicznych, farmaceutycznych, medycznych, rolniczych lub weterynaryjnych;
  - 3 przedstawicieli nauk humanistycznych lub społecznych, w szczególności z zakresu filozofii, etyki lub prawa, w tym przedstawiciel organizacji, ochrony praw pacjenta;
  - 3 przedstawicieli organizacji społecznych, których statutowym celem działania jest ochrona zwierząt
- Uchwały podejmowane są większością 2/3 głosów

Pracownik naukowy jako twórca

- Badania nie mogą szkodzić środowisku naturalnemu
- Ogłaszanie tylko rzetelnych wyników
- Opóźnianie publikacji
- Uznanie dla innych dyscyplin
- Obowiązek publikacji nie oznacza ich mnożenia
- Możliwość wielokrotnego publikowania pracy
- Popularyzatorstwo
- Podawanie tytułów i stopni naukowych

Pracownik naukowy jako mistrz i kierownik

- Wspólnotowy charakter pracy naukowej
- Indywidualizm jako zagrożenie
- Postawa wobec dziedzictwa
  - Wdzięczność
  - Odwoływanie się do autorytetu
  - Pokora naukowa
- Troska o przyszłość środowiska naukowego
- Poczucie identyfikacji ze swoim środowiskiem
- Tworzenie więzi i właściwej atmosfery

Pracownik naukowy jako mistrz i kierownik

- Kryteria angażowania do pracy naukowej
- Oddziaływanie własnym wzorem
- Sprawiedliwe podejście do współpracowników
- Sprawiedliwość w rozdzielaniu zadań
- Sprawiedliwe ocenianie i opiniowanie
- Szczególne uwzględnianie potrzeb młodych naukowców

Pracownik naukowy jako nauczyciel

- Zadanie: poznanie + upowszechnianie
- Stosunek do ucznia/studenta
- Dbłość o jakość nauczania
- Ocenianie
- Sprawiedliwe traktowanie
- Znajomość sfery poufnej studenta
- Zakaz przyjmowania korzyści od studentów
- Korepetycje

Pracownik naukowy jako opiniodawca

- Obowiązki podmiotu zamawiającego:
  - Właściwy dobór recenzentów
  - Umowa o przygotowanie recenzji
  - Zapewnienie niezależności recenzentów
  - Unikanie konfliktu interesów
  - Wynagrodzenie
  - Poufność w procedurze recenzyjnej
  - Przypadki sporne
  - Ujawnianie nieprawidłowości

Pracownik naukowy jako opiniodawca

- Obowiązki recenzenta:
  - Kompetencja
  - Unikanie konfliktu interesów
  - Dopełnienie obowiązków, terminowość
  - Rzetelność
  - Spójność i rzeczowość recenzji
  - Sumienność i dyskrecja

Pracownik naukowy jako ekspert

- Kompetencje
- Jawność
- Rzetelność i odpowiedzialność
- Charakter merytoryczny

Pracownik naukowy jako krzewiciel wiedzy

- Upowszechnianie wiedzy:
  - Współpraca z czasopismami popularno-naukowymi
  - Uczestnictwo w akcjach odczytowych

Pracownik naukowy jako członek społeczeństwa i wspólnoty międzynarodowej

- Uniwersalny charakter nauki
- Uczestnictwo w życiu środowiska naukowego
- Sprzeciw wobec „pozanaukowych” celów nauki
- Zabezpieczanie i przechowywanie wyników badań
- Unikanie konfliktu interesów